

دانشگاه الزهراء (س)

دانشکده علوم اجتماعی و اقتصاد

پایان نامه

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته حسابداری

عنوان

رابطه قوت نظام راهبری شرکتی، محافظه کاری و مشکلات نمایندگی

استاد راهنما

دکتر سید حسین علوی طبری

استاد مشاور

دکتر ویدا مجتهد زاده

دانشجو

سعیده میارصادقی

تیرماه سال ۱۳۹۱

کلیه دستاوردهای این تحقیق متعلق به

دانشگاه الزهراء (س) است.

تقدیم به

پدر و مادر مهربانم که هنر درست اندیشیدن را به من آموختند

همسر عزیزم

و تمام کسانی که در انجام این کار حامی و پشتیبان من بودند

قدر دانی و تشکر

بر خود لازم می دانم که از زحمات استاد گرانقدر جناب آقای دکتر علوی که مسئولیت راهنمایی پژوهش را تقبل نمودند و در طول پژوهش با صبر و حوصله بی نظیر راهنمایی های ارزنده ای برای انجام بهتر آن به عمل آوردند، تشکر و قدر دانی به عمل نمایم. از استاد ارجمند، سرکار خانم دکتر مجتهد زاده که مشاوره این پژوهش را بر عهده داشتند؛ سپاسگزارم. همچنین از تمام کسانی که در این راه مرا یاری رساندند؛ تشکر و قدر دانی می نمایم.

پیش گفتار

صورت های مالی می توانند اطلاعات مفیدی درباره عملیات و سودآوری شرکت ها برای عموم فراهم کنند. بنابراین سرمایه گذاران، دست کم تا حدی، بر پایه اطلاعات صورت های مالی سرمایه گذاری می کنند. با وجود این زمانی که شرکت ها به دستکاری اطلاعات می پردازند و صادقانه آن را افشا نمی کنند، اطلاعات افشا شده در صورت های مالی توأم با جانبداری خواهد بود و از حقیقت انحراف خواهد داشت. اما بر اساس سازوکارهای نظام راهبری مناسب، هیئت مدیره قادر به کنترل شرکت و ممانعت مدیریت از مبادرت به تحریف داده های مالی است. استقرار مناسب سازوکارهای نظام راهبری موجب جذب و تخصیص بهینه منابع، افزایش کارایی عملیاتی و رشد سرمایه گذاری پایدار از طریق جلب اعتماد سرمایه گذاران می شود. در همین راستا، تمرکز اصلی نظام راهبری شرکتی، بر ایفای وظیفه مدیران ارشد شرکت در رعایت مقررات شفافیت اطلاعاتی، درستکاری و پاسخگویی می باشد.

یکی از مفاهیم موثر در گزارشگری مالی شرکت ها، محافظه کاری است که نفوذ آن در حسابداری سابقه ای طولانی دارد. رویه های حسابداری محافظه کارانه، مدیران را از رفتار فرصت طلبانه و خوش بینی بیش از حد در ارائه سود باز می دارد و موجب گزارش سودهای قابل اتکا تری می شود. برای نظارت بر مدیران، نیاز به اطلاعات قابل تایید است. سیستم گزارشگری مالی و حسابداری محافظه کارانه یک منبع مهم از اطلاعات قابل تایید بشمار می رود که در نظارت بر مدیران و ارزیابی تصمیمات و راهبرد های آنان بسیار مفید است. شناسایی به موقع زیان ها می تواند به مثابه هشدار برای هیئت مدیره تلقی شود تا منشا به وجود آمدن اخبار بد و عملکرد ضعیف را سریعاً بررسی نمایند و باعث کاهش هزینه نمایندگی ناشی از عملکرد مدیران اجرایی شوند. بنابراین، نظام راهبری قدرتمند تر منجر به اعمال نظارت بهتر بر عملکرد مدیر و الزام وی به رعایت شیوه های محافظه کارانه در جهت حفظ منافع سهامداران و اعتبار دهندگان می شود.

عنوان پایان نامه: رابطه قوت نظام راهبری شرکتی، محافظه کاری و مشکلات نمایندگی

نام و نام خانوادگی: سعیده میارصادقی

رشته تحصیلی: حسابداری

استاد راهنما: جناب آقای دکتر علوی

استاد مشاور: سرکار خانم دکتر مجتهد زاده

تاریخ دفاع:

چکیده

در این پژوهش سعی شده است، تاثیر معیارهای قوت نظام راهبری شرکتی و انگیزه هم ترازی بر محافظه کاری شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بررسی گردد. برای اندازه گیری محافظه کاری از معیار عدم تقارن زمانی سود باسو (۱۹۹۷) و برای اندازه گیری انگیزه هم ترازی از معیار عملکرد تعدیل شده صنعت یو (۲۰۰۷) استفاده شده است. از بین معیارهای قوت نظام راهبری شرکتی، ۲ معیار وجود اعضای غیر موظف در ترکیب هیئت مدیره و واحد نبودن رئیس هیئت مدیره و مدیر عامل بررسی شده است (Parthasarathy, 2010). نتایج پژوهش حاکی از وجود رابطه مثبت و معنی دار بین نظام راهبری شرکتی با قوت با میزان محافظه کاری حسابداری، رابطه منفی و معنی دار بین انگیزه هم ترازی و میزان محافظه کاری حسابداری قبل از کنترل قوت نظام راهبری شرکتی، رابطه مثبت و معنی دار بین انگیزه هم ترازی و ضریب واکنش سود و هم چنین عدم وجود رابطه معنی دار بین انگیزه هم ترازی و میزان محافظه کاری حسابداری بعد از کنترل قوت نظام راهبری شرکتی است.

کلید واژه ها: قوت نظام راهبری شرکتی، انگیزه هم ترازی، محافظه کاری، عدم تقارن زمانی

سود، مشکلات نمایندگی.

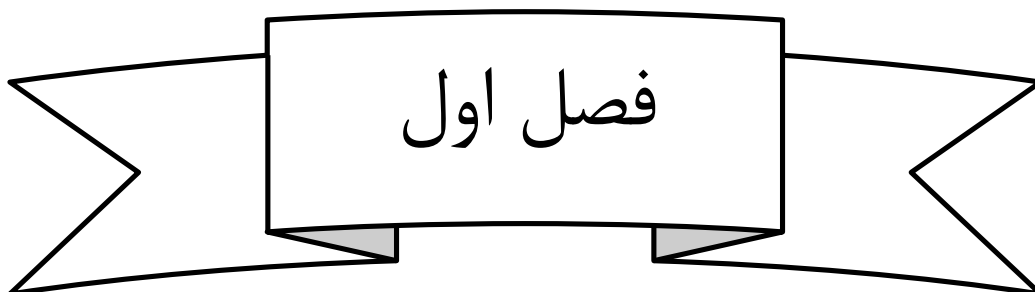
فهرست مطالب

شماره صفحه	عنوان
	فصل اول: کلیات پژوهش
۲	مقدمه
۲	تشریح و بیان موضوع
۱۰	اهداف پژوهش و ضرورت انجام آن
۱۱	پرسش های پژوهش
۱۲	فرضیه های پژوهش
۱۲	تعریف جامعه آماری و نمونه آماری
۱۳	نحوه جمع آوری داده ها
۱۴	روش تجزیه تحلیل داده ها
۱۴	قلمرو پژوهش
۱۴	نهادها و موسساتی که می توانند از یافته های این پژوهش بهره گیرند
۱۵	تعریف پاره ای از واژه های استفاده شده در پژوهش
۱۶	خلاصه فصل و ساختار پژوهش
	فصل دوم: ادبیات و پیشینه پژوهش
۱۹	مقدمه
۲۰	مدل نمایندگی، عدم تقارن اطلاعاتی و ضرورت وجود نظام راهبری
۲۱	دلایل گسترش مطالعات در زمینه نظام راهبری شرکتی
۲۲	تعاریف نظام راهبری شرکتی

۲۶	چارچوب نظری نظام راهبری شرکتی
۲۶	نظریه نمایندگی
۲۷	نظریه هزینه معاملات
۲۸	نظریه ذی نفعان
۲۸	ویژگی های نظام راهبری شرکتی
۳۰	ویژگی های هیئت مدیره
۳۱	اعضای غیر موظف هیئت مدیره
۳۳	اندازه هیئت مدیره
۳۴	تفکیک وظایف رئیس هیئت مدیره و مدیر عامل
۳۵	کمیته های هیئت مدیره
۳۶	کمیته های حسابرسی
۳۸	کمیته انتصاب
۳۹	ساختار مالکیت
۳۹	سهامداران نهادی
۴۱	مالک- مدیر
۴۱	انگیزه هم ترازی
۴۳	محافظه کاری
۴۶	محافظه کاری و نظام راهبری شرکتی
۵۰	پیشینه پژوهش
۵۰	پژوهش های انجام شده در سایر کشورها

۶۰	پژوهش های انجام شده در ایران
۶۴	نتیجه گیری و خلاصه پژوهش های انجام شده
۷۲	خلاصه فصل
فصل سوم: روش پژوهش	
۷۴	مقدمه
۷۴	روش شناسی پژوهش
۸۲	اندازه گیری متغیرهای پژوهش
۸۹	فرضیه های پژوهش
۹۰	جامعه آماری و حجم نمونه
۹۱	قلمرو پژوهش
۹۱	روش جمع آوری داده ها و اطلاعات
۹۱	روش تجزیه تحلیل داده ها
۹۴	خلاصه فصل
فصل چهارم: تجزیه تحلیل داده ها	
۹۶	مقدمه
۹۶	آمارهای توصیفی
۹۷	تحلیل همبستگی
۱۰۱	اندازه گیری محافظه کاری حسابداری
۱۰۲	فرضیه اول
۱۰۶	فرضیه دوم

۱۱۱	فرضیه سوم
۱۱۸	فرضیه چهارم
۱۲۳	خلاصه نتایج حاصل از آزمون فرضیه ها
۱۲۴	خلاصه فصل
فصل پنجم: خلاصه پژوهش و نتیجه گیری	
۱۲۶	مقدمه
۱۲۶	خلاصه پژوهش
۱۲۹	نتایج حاصل از آزمون فرضیه ها
۱۳۱	نتیجه گیری
۱۳۲	محدودیت های پژوهش
۱۳۳	پیشنهادات مبتنی بر نتایج پژوهش
۱۳۴	پیشنهادات برای انجام پژوهش های آتی
۱۳۴	خلاصه فصل
۱۳۵	فهرست منابع و مآخذ
۱۴۷	پیوست

کلیات پژوهش

فصل اول: کلیات پژوهش

- ✓ مقدمه
- ✓ تشریح و بیان موضوع
- ✓ اهداف پژوهش و ضرورت انجام آن
- ✓ پرسش های پژوهش
- ✓ فرضیه های پژوهش
- ✓ تعریف جامعه آماری و نمونه آماری
- ✓ نحوه جمع آوری داده ها
- ✓ روش تجزیه تحلیل داده ها
- ✓ قلمرو پژوهش
- ✓ نهادها و موسساتی که می توانند از یافته های این پژوهش بهره گیرند
- ✓ تعریف پاره ای از واژه های استفاده شده در پژوهش
- ✓ خلاصه فصل و ساختار پژوهش

مقدمه

سازوکارهای نظام راهبری شرکتی به علت وجود مشکلات نمایندگی بین شرکت و طرفین ظاهر می شود. مدل های کلاسیک نظریه نمایندگی این روابط را در نتیجه تضاد منافع در نظر می گیرد. معمولاً، قرارداد هایی که بین طرفین نوشته می شود، تلاشی برای همسو کردن این منافع است. هر چند، این قرارداد ها موفق به حذف کلیه هزینه های نمایندگی نمی شوند. به دلیل وجود تفاوت بین انگیزه ها و منافع مدیران، سهامداران و سایر تامین کنندگان منابع مالی، سازوکار نظام راهبری شرکتی از طریق نظارت موثر بر مدیریت و قراردادهای موجب کاهش مشکلات نمایندگی می شود. از اینرو، نظام راهبری شرکتی را می توان مجموعه ای از سازوکارهای موثر بر تصمیم گیری مدیریت، به هنگام تفکیک مالکیت و کنترل بشمار آورد (Lara et al., 2009).

هدف اصلی پژوهش های انجام شده در رابطه با نظام راهبری شرکتی در حسابداری، ارائه شواهدی مبنی بر میزان تاثیر اطلاعات حسابداری مالی در کاهش مشکلات نمایندگی و دستیابی بنگاه های اقتصادی به اهدافی نظیر شفافیت و پاسخگویی مدیریت سازمان است (Okoye and Akenbor, 2009).

این فصل به تشریح موضوع پژوهش، پرسش ها، اهداف و ضرورت آن، فرضیه های پژوهش و تعاریف عملیاتی پاره ای از واژه ها می پردازد. همچنین اطلاعات مربوط به جامعه آماری، نحوه جمع آوری داده ها، روش تجزیه تحلیل آن ها، قلمرو پژوهش و در انتها نیز ساختار پژوهش ارائه خواهد شد.

تشریح و بیان موضوع

با جدا شدن مالکیت از مدیریت، مدیران به عنوان نماینده سهامداران، شرکت را از طرف آن ها اداره می کنند. با شکل گیری رابطه نمایندگی، تضاد منافع بین مدیران و سهامداران ایجاد می گردد. به این معنا که ممکن است مدیران دست به رفتارهای فرصت طلبانه بزنند و تصمیماتی اتخاذ کنند که در جهت منافع سهامداران نباشد. این تضاد منافع ناشی از دو علت اصلی است: اول، متفاوت بودن اهداف و ترجیحات مشارکت کنندگان در شرکت و دوم، متفاوت بودن اطلاعات مشارکت کنندگان نسبت به عملکرد، دانش و ترجیحات یکدیگر. نیاز به وجود سازوکار نظام راهبری شرکتی^۱ ناشی از وجود تضاد منافع بالقوه بین افراد حاضر در ساختار شرکت است. نبود این سازوکار به مدیران امکان می دهد که در جهت منافع شخصی خود به جای منافع سهامداران حرکت نمایند. از دیدگاه نظریه نمایندگی^۲، حضور مدیران غیرموظف و مستقل در هیئت مدیره شرکت ها که تخصص، استقلال و قدرت قانونی لازم را برای نظارت بر عملکرد شرکت دارند، میتواند یک سازوکار بالقوه توانمند نظام راهبری شرکتی بحساب آید.

مدیران یک شرکت در بعضی مواقع ممکن است اقداماتی در جهت منافع خود و به هزینه سرمایه گذاران شرکت انجام دهند. مشکلات نمایندگی، که از احتمال ترجیح منافع شخصی مدیران بر منافع و اهداف شرکت ناشی می شود، به این معنا است که چگونه می توان اطمینان داشت که مدیران از آزادی عمل خویش در راستای منافع سرمایه گذاران استفاده خواهند

¹ Corporate Governance

² Agency Theory

کرد (Meca and Ballesta, 2009). شرکت ها و دولت ها برای کاهش مشکلات نمایندگی شیوه های مختلفی را بکار می گیرند. یکی از این شیوه ها سازوکارهای نظام راهبری شرکتی است. این نظام شامل معیارهایی است که می تواند با افزایش عدم تمرکز در کنترل شرکت ها، از قدرت مدیران در پیگیری منافع شخصی بکاهد و موجب بهبود عملکرد شرکت ها شود (Messier et al., 2008).

ادبیات موجود نشان می دهد که نظام راهبری در شرکتهای بزرگ ممکن است به طور قابل توجهی بر تصمیم گیری های حسابداری و حسابرسی شرکت و کیفیت اطلاعات حسابداری آن تاثیر گذارد (Donglin Xiaa and Song Zhu, 2009).

تمرکز قابل ملاحظه ای در ادبیات حسابداری و امور مالی بر ویژگی های مختلف نظام راهبری شرکتی از جمله ترکیب هیئت مدیره، اثر بخشی سیستم کنترل داخلی، کیفیت حسابرسان و استقلال آن ها وجود دارد. برخی پژوهش ها در این زمینه، بر نقش اعضای غیر موظف هیئت مدیره و سرمایه گذاران نهادی در کاهش مشکلات نمایندگی، از طریق نظارت بر رفتار مدیریت اجرایی و طراحی مشوق هایی برای آنان تاکید می کنند. هیئت مدیره شرکت ها یکی از سازوکارهای نظام راهبری شرکتی می باشد و به عقیده فاما و جنسن^۳ (۱۹۸۳) نقش محوری در راهبری شرکتی بازی می کند، به طوریکه یک هیئت مدیره موثر، مدیریت شرکت را به اعمال رویه های محافظه کارانه سوق می دهد تا از رفتارهای خوش بینانه مدیریت و افزایش ریسک دعاوی حقوقی بر علیه شرکت، جلوگیری کند. در این میان استقلال اعضای هیئت مدیره یک مشخصه مهم برای ارزیابی اثربخشی هیئت مدیره می باشد. پژوهش های

گذشته نشان می دهد که نسبت مدیران مستقل در نظارت مدیر بر تهیه گزارش های مالی مؤثر است (Lim, Roslinda, 2009).

نظام راهبری شرکتی، فرایند نظارت و کنترل عملکرد مدیران شرکت است به گونه ای که متضمن منافع سهامداران باشد. (Yadong Luo, 2005). نظام راهبری شرکتی ساختاری برای تدوین اهداف شرکت و راه های دستیابی به اهداف و نیز چگونگی ارزیابی و نظارت بر عملکرد را شامل می شود. در واقع این نظام را می توان شامل ترتیبات نهادی، فرهنگی و حقوقی دانست که سمت و سوی حرکت و عملکرد شرکتها را تعیین می کند (همان مأخذ).

کمیته کدبری^۴ بیان کرد که: "راهبری شرکتی نظامی است که توسط آن شرکت ها هدایت و کنترل می شوند." این کمیته هم چنین به نقش های مربوط هیئت مدیره ، سهامداران و حسابرس در این نظام اشاره کرده است : "هیئت مدیره برای راهبری شرکت های خود مسئول هستند. نقش سهامداران در نظام راهبری شرکتی انتصاب مدیران و حسابرسان و برآورده کردن رضایت آن ها از این امر می باشد که ساختار نظام راهبری شرکتی مناسب است. نقش حسابرسان، این است که برای سهامداران در مورد صورت های مالی مدیران اعتبار عینی فراهم آورند." به این ترتیب کلیه شیوه های حفاظت و حمایت از سرمایه گذاران از جمله هیئت مدیره قوی، سیستم کنترل داخلی و حسابرسی مستقل، درون سازوکار نظام راهبری شرکتی قرار دارند (Parthasarathy, 2010).

نظام راهبری شرکتی مجموعه ای از سازوکارهای در حال اجرا است برای این که اطمینان حاصل شود که دارایی های شرکت به طور کار آمد استفاده می شود ، در واقع این

نظام تامین کنندگان مالی را از بازده سرمایه گذاری های خود مطمئن می سازد و در نتیجه از توزیع نامناسب این دارایی به مدیران و یا احزاب دیگر به هزینه بقیه سهامداران جلوگیری می نماید. بر این اساس، نظام راهبری شرکتی مناسب منتج به نظارت بهتر مدیریت می شود (Chen and Wei, 2009).

لین و هاوانگ^۵ (۲۰۱۰) بیان کردند که ویژگی های نظام راهبری شرکتی به سرمایه گذاران از طریق هماهنگی منافع مدیران با منافع سهامداران و افزایش قابلیت اطمینان اطلاعات مالی و یکپارچگی روند گزارشگری مالی کمک می کند (Mcknight and Weir, 2009).

محافظه کاری یکی از اصول مهم و اساسی در حسابداری مالی است. محافظه کاری در حسابداری نشان دهنده آن است که حسابدار نیاز به درجه بالاتری از تایید برای شناسایی خبر خوب نسبت به خبر بد در صورتهای مالی دارد (Guay and Verrecchia, 2006). محافظه کاری به طور معمول منجر به گزارش پایین درآمد و داراییها می شود. در واقع این تعریف بیانگر این ضرب المثل است که "هیچ سودی راپیش بینی نکنید اما همه زیان ها را پیش بینی کنید". به همین ترتیب دو ویژگی مهم گزارشگری درباره حسابداری محافظه کارانه عدم تقارن زمانی در شناسایی سودهای حسابداری در مقابل زیان های حسابداری و کم نمایی خالص دارایی ها است (Roychowdhury and Watts, 2007; Givoly Hayn, and Natarajan, 2007). در مفاهیم نظری گزارشگری مالی ایران محافظه کاری به عنوان احتیاط در نظر گرفته شده است. احتیاط کاربرد درجه ای از مراقبت می باشد که در اعمال قضاوت

5 Lin & Hwang, (2010)

6 Conservatism

برای برآوردهای حسابداری در شرایط ابهام مورد نیاز است، به گونه ای که درآمدها و دارایی ها بیشتر از واقع و هزینه ها و بدهی ها کمتر از واقع ارائه نشود.

محافظه کاری مشاهده شده در گزارش های مالی ممکن است متشکل از دو جز باشد (Beaver and Ryan, 2005). اولین جز محافظه کاری نا مشروط^۷ است که پس رویدادی^۸ و مستقل از اخبار^۹ نیز نامیده می شود. محافظه کاری نا مشروط از بکار گیری آن دسته از استانداردهای حسابداری ناشی می شود که سود را به گونه ای مستقل از اخبار اقتصادی جاری کاهش می دهند. برای مثال، شناسایی مخارج تحقیق و توسعه به عنوان هزینه اقتصادی (Beaver and Ryan, 2005; Penman and Zhang, 2002). محافظه کاری مشروط^{۱۰} که پیش رویدادی^{۱۱} یا وابسته به اخبار^{۱۲} و یا عدم تقارن زمانی سود^{۱۳} نیز خوانده می شود (Beaver and Ryan, 2005). خبرهای بد را به موقع تر از خبرهای خوب به رسمیت می شناسد، که منجر به عدم تقارن زمانی در شناسایی سودها می شود (Basu and Watts, 2003; Givoly and Hayn, 2000; Holthausen and Watts, 2001; Ball et al., 2003;

کاربرد مفهوم محافظه کاری منافی را نیز در پی دارد. محافظه کاری برای استفاده کنندگان صورتهای مالی از طریق محدود کردن پرداخت مدیران فرصت طلب به خود و اشخاص دیگر، کاهش مشکلات نمایندگی در رابطه با تصمیمات سرمایه گذاری مدیران، افزایش

⁷ Non Conditional Conservatism

⁸ Ex Ante Conservatism

⁹ News-Independent Conservatism

¹⁰ Conditional Conservatism

¹¹ Ex Post Conservatism

¹² News-Dependent Conservatism

¹³ Asymmetric Income Timeliness

بدهی و کارایی مفاد قراردادهای تسهیل نظارت برقراردادهای و کاهش هزینه های دعاوی قضایی مفید است. واتز^{۱۴} (۲۰۰۳) اعتقاد دارد که یکی از عوامل موثر بر محافظه کاری قوانین و مقررات است. او استدلال می کند که مقامات تدوین استاندارد ممکن است با فشارهای سیاسی و انتقادات عمومی مواجه شوند. این مقامات برای کاهش هزینه های سیاسی و حفاظت از منافع سرمایه گذاران حسابداری محافظه کارانه را ترجیح می دهند، (Bushman and Piotroski, 2006). او هم چنین استدلال می کند که دادخواهی برای وجود محافظه کاری ناشی از این واقعیت است که شرکت دارای اطلاعات نامنطبق، پرداخت های نامتقارن، مسولیت محدود و افق های زمانی مختلفی است. به همین ترتیب محافظه کاری اعداد و ارقامی را ایجاد می کند که می تواند در قراردادهای کاهش مشکلات نمایندگی استفاده شود.

محافظه کاری در حسابداری یکی از شیوه های پرداختن به مشکلات نمایندگی است که از منافع سرمایه گذاران حفاظت می کند، (LaFond and Roychowdury, 2006). ادبیات موجود نشان می دهد که محافظه کاری می تواند به صورت بالقوه در کاهش مشکلات نمایندگی مرتبط با تصمیمات سرمایه گذاری مدیران مفید واقع شود (Ball and Shivarkumar, 2005). در بیانیه مفهومی شماره ۲ هیئت استانداردهای حسابداری مالی^{۱۵} (FASB) مطرح شده است که گزارش رویدادهای اقتصادی باید بر مبنای اطلاعات قابل تأیید، بی طرف و کامل باشد. در صورت نبود مشکلات نمایندگی، به نظر می رسد که گزارشهای مالی اطلاعات مربوط را به شیوه ای عادلانه و بی طرف منتقل کند. هلی و پالپو^{۱۶} (۲۰۰۷) اظهار کردند که در یک جهان ایده آل، اطلاعات بی طرف از گرایش به اطلاعات

¹⁴Watts,(2003)

¹⁵Financial Accounting Standard Board(FASB)

¹⁶Heally & Palepu,(2007)